

EL DRET A L'ERROR

David Altimir, mestre

L'error és un d'aquells conceptes que sempre han estat considerats com a gairebé diabòlics en el món de l'escola, i de l'aprenentatge. Fins i tot hi ha qui afirma que l'ensenyament acadèmic va ser inventat per descobrir i extirpar els errors.

L'error es relaciona sempre amb valors que l'aparellen amb el negatiu, amb el fals, amb l'equivocat, amb el que es desvia de les intencions o objectius educatius. Però etimològicament l'error no està connectat amb aquests valors de falsedat sinó més aviat es troba en relació amb l'incert, amb el desconegut, que no és exactament el mateix que el fals o que l'incorrecte.

Etimològicament error prové de l'arrel llatina "errare", que vol dir navegar amb rumb incert, sense destí precís. En aquesta definició la idea de navegació s'ajusta molt al que volem exposar en aquesta breu intervenció, que vol reivindicar el valor de l'error com a element fonamental en el procés de construcció del coneixement.

Ja Piaget ens parlava de l'error com a resultat dels temptejos de la intel·ligència (tatònnement): aquest tempteig que es fa en el camí pel qual transcorren els infants per provar de comprendre el món on viuen. D'alguna manera aquests temptejos demostren la fecunditat de les intel·ligències dels infants que s'interroguen constantment, que miren el món, com deia en Wagensberg, com un món de respostes en el qual cal fer-se les bones preguntes per comprendre'l. I és just aquesta interpretació la que porta a donar valor a l'error, entès com una estratègia més d'aquest gran projecte que és "fer-se un mateix" (fer-se un mateix però amb els altres, ajudat pels propis errors i els dels altres, però també amb els propis encerts i els dels altres).

En aquest sentit, el procedir per tempteig és una bona metàfora del projecte de construcció de la intel·ligència, i per això hem de parlar de l'error des de diferents dimensions, que il·lustren l'estructura de la presentació que farem tot seguit:

- Tolerància o intolerància a l'error
- Error com a element creatiu i constructiu
- La poètica de l'error
- L'ètica de l'error

Per tant, la manera com s'acull l'error té grans i significatives implicacions en el model educatiu que es vol construir. O, dit d'una altra manera, cada model educatiu acull l'error de manera diferent.

Tots aquí recordem la seqüència de la “Laura e l’orologio” que l’experiència educativa de la ciutat de Reggio Emilia utilitzava ja des de principis dels anys 80 amb una gran eficàcia per explicar la seva imatge d’infant, d’adult i d’educació. Aquesta seqüència utilitza la relació, que podríem considerar errònia, que una nena de pocs mesos fa entre un objecte real i la seva representació gràfica. Poques imatges com aquesta poden il·lustrar aquesta fecunditat, aquesta capacitat per generar relacions entre objectes, entre fenòmens o situacions. I és just damunt d’aquesta capacitat que nosaltres els mestres hem de saber treballar.

Sobre la intolerància a l’error. Si el sistema i les institucions educatives no conceben l’error com a possibilitat que contribueix a un aprenentatge evolutiu, és inevitable que entre els seus objectius hi hagi la progressiva eliminació de la capacitat d’errar en els infants. Per assolir aquest objectiu posaran en marxa tot un trajecte d’intervencions educatives correctives, externes a l’infant, i es dissenyaran els corresponents instruments d’avaluació per comprovar l’èxit del programa. Això, de fet, nega la capacitat d’autoregulació del propi infant que està intentant crear uns models que li permetin comprendre el món, i aquests models que ell es construeix, els posa en relació amb els contextos en els quals es troba (contextos afectius, socials, emotius...) i per definició aquests models són canviants perquè el context també canvia. Però més enllà de la crítica que estic fent a una concepció “repressiva” de l’educació aquí hi ha un altre aspecte que em sembla fonamental: la pròpia tolerància a l’error!

En aquest sentit no n’hi ha prou a deixar que l’infant erri perquè aprengui a autoregular-se. Al costat d’aquesta tolerància cal que a més no se senti culpable de produir una idea diferent a la de l’adult, al qual percep de manera incondicional com a “portador de certeses”.

L’adult, en aquest moment, ha de saber acollir i recollir aquest error com a font d’informació.

En aquest terreny entre la producció d’errors i la tolerància d’errors hi ha un espai de creativitat on es construeix aquella imatge d’educació evolutiva que abans hem citat.

Error com a element creatiu i constructiu. Podem considerar també l’error com l’espai que hi ha entre la representació de la realitat i la realitat mateixa. Davant d’una representació que no es correspon exactament amb el que podríem anomenar la “geografia del territori que cal conèixer”, cal que l’individu hagi de reformular-se un nou objectiu, una nova forma de representar el món. I això és un aprenentatge molt interessant: cal aprendre a formular-se objectius capaços de canviar i d’enriquir-se amb les noves informacions que la pròpia experiència ens va oferint. I és en aquesta dinàmica viva, mutant, en aquest diàleg on s’hi genera el coneixement.

Podem dir fins i tot que perquè hi hagi coneixement és necessari que hi hagi un cert desencaixament entre la realitat i la representació de la realitat. Una excessiva coincidència entre el mapa i el territori no genera tants espais de creativitat. És allò de saber formular bones preguntes (entenent com a preguntes no únicament interrogants sinó propostes, situacions, problemes...), que tenen respostes diverses: les que volen anar a comprendre aquesta distància entre el mapa del coneixement i el territori. No sé si esteu d'acord amb això, però després en podem parlar.

La poètica de l'error. Em semblava bonic aquí parlar d'aquesta dimensió poètica de l'error. Quantes vegades no hem comentat anècdotes, situacions que hem recollit del nostre quotidià a l'escola protagonitzades per infants (i com més petits són els infants, més extraordinàries ens semblen) que il·lustren magníficament bé aquesta capacitat per generar relacions. Es a això a què em refereixo quan parlo de poètica de l'error. Aquestes situacions caldria recollir-les en una mena d'anecdotari perpetu. A l'escola de mestres de Vic ja ens ho deia la Mercè Torrens, i m'avergonyeix haver de dir que no li vaig fer cas, perquè ara només podré parlar d'algunes poques situacions però que podem completar amb d'altres que vosaltres pugueu recordar.

La llengua és segurament un dels aspectes que il·lustren més això:

- He vist el blau en bicicleta
- Tomàquet pilota merder
- Tinc una gana que em pelo
- He pas ben maxat, ho he avalat i se m'ha cuençat.
- Que és bo le beurre?

Imatges:

- És fosc!
- Pesa, la terra?

Potser tot això deu ser una mica el que deia en Loris Malaguzzi quan parlava dels infants dient que pensaven per metàfores. Potser pensar per metàfores és una conseqüència de no tenir por a l'error, a dir el que penses, el que creus, i compartir-ho sense prejudicis. Entre ells ho fan, i si no ho fan amb nosaltres és per aquell aspecte que dèiem abans de la por a dir una cosa diferent de la que diu o pensa l'adult. A partir d'aquí hi ha aquell salt en el passar del creure al saber, com deia Meirieu. Però jo francament no sé exposar amb certesa com cal fer aquest pas, com cal construir una estratègia clara. Segurament aquesta estratègia la podríem definir com el projecte de l'escola, que ha d'acollir un infant des dels 3 als 11 anys.

La ètica de l'error. L'error, com hem dit, representa l'oportunitat de recollir la informació que aquell qui observa no té sobre allò que està observant. Abans

ho dèiem en referència a l'infant que intenta comprendre el món on viu amb la creació dels seus "mapes de coneixement". Però és interessant també considerar aquesta dimensió en el cas de l'adult que treballa amb l'infant. Els errors, doncs, representen per a nosaltres una oportunitat per recollir informació que no tenim d'aquell infant, d'aquella situació que hem preparat. És en aquest moment que l'error per nosaltres adults s'omple de sentit perquè en situem realment al servei de qui aprèn, fent l'esforç de comprendre, d'identificar les seves necessitats, d'imaginar nous trajectes per oferir-li. Aquesta és la dimensió plenament ètica del nostre ofici d'ensenyants, tant fàcil de dir com després difícil de fer, d'altra banda, perquè treballar al servei dels coneixements és molt més còmode, molt més confortable que no pas fer-ho al servei de qui aprèn.

L'error és doncs aquell mecanisme gràcies al qual els sistemes poden afrontar el propi futur, que és per a tots nosaltres apassionantment obert i desconegut.

Saifores, 19 de novembre de 2011

El dret dels adolescents a viure el present

Joan M. Girona, professor de secundària

0. Quelcom que els hi recriminem

Interessant aquest dret a l'error (J. Korczak)

La declaració de drets de l'infant de Janusz Korczak (1878-1942) Polònia.

- L'infant té dret a l'amor.
- L'infant té dret al respecte.
- L'infant té dret a gaudir de les millors condicions per a la seva creixença i el seu desenvolupament.
- L'infant té dret de viure en el present.
- L'infant té dret de ser ell mateix, ella mateixa.
- L'infant té dret a l'error.
- L'infant té dret a ser pres seriosament.
- L'infant té dret a ser apreciat per allò que és.
- L'infant té el dret de desitjar, de demanar, de reclamar.
- L'infant té dret a tenir secrets.
- L'infant té el dret a *una* mentida, *una* equivocació, *un* furt ocasionals.
- L'infant té el dret que hom li respecti els seus béns i el seu pressupost.
- L'infant té dret a l'educació.
- L'infant té dret a resistir les influències educatives que entren en conflicte amb les seves creences.
- L'infant té dret a protestar contra una injustícia.
- L'infant té dret a un tribunal d'infants on ell pugui jutjar i ser jutjat pels seus iguals.
- L'infant té dret a ser defensat davant d'un tribunal de justícia especialitzat en la infància.
- L'infant té el dret que hom li respecti la tristesa..
- L'infant té el dret de conversar íntimament amb Déu.
- L'infant té dret a morir prematurament.

1. Dret dels adolescents a ser adolescents

Els adolescents es rebel·len (necessiten rebel·lar-se) contra el món adult, contra les figures de la mare, el pare, els professors; no contra els individus concrets

Una de les característiques de l'adolescència és el malestar. Es pot definir l'adolescent com una persona adulta, que viu en un estat no desitjable, perquè l'adolescència comporta la pèrdua de tot allò que sent i viu com a important. L'adolescència és l'essència de la hipocresia i la incoherència (pensar A, dir B i fer C).

2. Dret dels adolescents a ser tractats com a tals

És molt important que els fills notin que els pare els estimen, facin el que facin.

El tipus d'educació i de societat marca el tipus d'adolescència, que actualment és més llarga.

Cal interpretar les conductes adolescents: ajudar més que no pas reprimir-les

Cal censurar els fets, no les persones: mai dir "no t'estimo", "ets dolent".

És molt millor manifestar els sentiments que perdre's en raonaments.

Els adults han d'acompanyar els adolescents, molts dels quals se senten sols, i tenir paciència i alimentar l'esperança

L'adult s'ha d'apropar a l'adolescent; a l'inrevés no passarà.

Autoritat+diàleg+flexibilitat+estimació, dóna com a resultat la cura de l'infant d'aquesta edat.

Autoritarisme+tolerància+negligència, poca cura.

Es bo establir relacions igualitàries per afavorir l'autoestima.

Cal posar-los límits: sense, se senten abandonats. I és importat també entomar els conflictes, no obviar-los.

A voltes, volent ajudar hom converteix una dificultat en un problema. És perillós actuar quan no toca i no actuar quan toca.

El paper dels adults a l'hora de posar límits i contenir la rebel·lió s'hauria d'assemblar a una paret de frontó flonja que retorna totes les pilotes amb menys força.

Per mirar de contenir la rebel·lió dels adolescents contra el món i el poder adult, cal fer crítiques positives més sovint que negatives, no castigar amb sentiments de venjança, respectar la intimitat, deixar espai perquè es puguin rebel·lar.

Cal trobar l'equilibri entre 'control' i respecte a la intimitat.

Hi ha pares frustrats quan els fills no s'adiuen a les seves expectatives.

3. Dret dels adolescents a aprendre a la seva manera

INFANTS I ADOLESCENTS	PROFESSORAT
S'estimen més rebre informació àgil de múltiples fonts multimèdia	S'estimen més un subministrament lent i controlat d'informació, d'un nombre limitat de fonts
S'estimen més processos en paral·lel i a la multitasca	S'estimen més un únic procés i fer una sola tasca cada cop
Prefereixen processar imatges, sons i vídeos abans que textos	Prefereixen processar textos abans que imatges, sons o vídeos
Prefereixen l'accés aleatori a la informació mitjançant hiperenllaços	Prefereixen accedir a la informació de manera lineal, lògica i seqüencial
Prefereixen interactuar en xarxa i de manera simultània amb moltes altres persones	Prefereixen que els estudiants treballin de manera individual
Prefereixen aprendre " <i>just in time</i> "	Prefereixen ensenyar " <i>just in case</i> " l'examen
Prefereixen satisfaccions i recompenses immediates	Prefereixen satisfaccions i recompenses diferides
S'estimen més aprendre allò que és immediatament rellevant, aplicable i divertit	S'estimen més seguir el pla d'estudis i les proves estàndard

Understanding Digital Kids (DKs) Teaching & Learning in the New Digital Landscape

By Ian Jukes and Anita Dosaj The InfoSavvy Group June 2004

En temps de Plató, apareix l'escriptura. Al segle XV, la impremta de Gutenberg. Al segle XXI, la revolució digital.

El Twiter és un exemple de com viuen els nadius: immediatesa, no comprovació, barreja, no seguretat...

Un noi coix aprèn a fer servir les seves cames el millor possible, treure'n rendiment. però sempre pensem que si no fos coix...

El món digital és el que és; no s'ha de pensar "i si no hi fos?"; no s'ha de pensar com fer-lo servir millor, com aprofitar-lo, no és només una altra eina: és una altra manera de concebre el món, de relacionar-s'hi, d'aprendre, de compartir.

Quan al segle XV, Gutenberg inventa la impremta apareix una nova manera d'aprendre, per tant es configura diferent el cervell. Algú podria haver pensat aleshores que es perdien els valors de la transmissió oral del coneixement i de les pautes culturals. Potser estem vivint un canvi de la mateixa magnitud.

La tecnologia aporta noves maneres de col·laborar i compartir, noves maneres d'aprendre i d'ensenyar; noves maneres de crear i publicar. I tot plegat dona peu a noves maneres de participar i pertànyer, noves maneres de desenvolupar-se i socialitzar-se. I canvis socials estructurals.

Estem vivint una revolució; aquest és el terme que empren els historiadors per descriure els canvis d'època: La Revolució Neolítica, la Revolució Industrial... i ara estem vivint la Revolució Digital, que com passa amb totes les revolucions, donarà peu a un nou model social, econòmic i cultural diferent. Evolucionem, i això sempre ha estat positiu.

4. Dret dels adolescents a ser ensenyats i guiats com necessiten

Cal analitzar com viuen el present els adolescents, i com no els deixem que el visquin.

Ens trobem a la primera generació en què els fills ensenyen als pares.

És una generació que aprèn amb els altres: necessiten col·laborar.

D'on són? Pertinença a Internet, viuen a curt termini, sense compromís.

Són nadius digitals, mentre nosaltres som immigrants digitals: poden mantenir deu converses alhora, compartir més que guardar; nosaltres tenim una conversa després de l'altra, i guardem informació.

Aprenen diferent: a través de la xarxa i no tant amb els pares i professors. Sovint són 'orfes'; creixen sense ajut dels pares: sols a casa, (la mare ha sortit, el pare no ha entrat); sols amb els aprenentatges (no podem ajudar-los).

Viuen en un món canviant, viuen el present, però no estan educats per a viure-hi. I això és un risc greu d'error per part dels educadors, pares i mestres.

Importància de les influències positives i/o negatives: primer de la família, en segon lloc de les TIC, després els amics i finalment, l'escola.

5. Angoixa professional i personal: serem capaços de guiar-los?

No es tracta d'elegir per ells. Es tracta de caminar junts, cadascú a la seva manera, el mateix camí.

Hipòtesi il·lusionant: sempre caldrà la relació personal entre les persones que eduquen i les que són educades

(mentre no canviï l'espècie humana... que pot canviar)

Com canviar la manera d'ajudar-los a aprendre? Com fer-ho si no coneixem aquest món? Com podria el meu pare guiar-me pel món de les drogues si no les coneixia?

Les TIC permeten l'anonimat; més formació no garanteix més sortides professionals. Aquesta generació té més recursos però es troba més sola i sense referents.

MAI NO HA ESTAT TAN DIFÍCIL SER JOVE

DENOMINACIONS	NOMBRE	PERCENTATGE
Avantatgista / Disfrutador	237	19'75%
Incívic / Desadaptat	131	10'91%
Integrat / normatiu	392	32'67%
Alternatiu	183	15'25%
Retret	257	21'42%
TOTAL	1200	100%

Javier Elzo. Universitat de Deusto. 2010

Millor un petó que una bufetada, però millor la bufetada que la indiferència.

Referències:

- DD.AA. (2011). L'adolescent i el seu entorn en el segle XXI. Instantània d'una dècada. Ed. Hospital sant Joan de Déu, Esplugues del Llobregat.
- www.faroshsid.net
- Vargas Llosa, M: *Más información, menos conocimiento*. 31/07/2011 EL PAIS
- Nicholas Carr (2011). Superficiales. ¿Qué está haciendo Internet con nuestras mentes?. Ed. Taurus.
- Manes, F: *¿Qué hace internet con nuestro cerebro?* 10.09.11. LA NACIÓN, Buenos Aires
- www.psicoadolescencia.com.ar/
- Funes, J (2010) *Educación en la adolescencia. 9 ideas clave*. Ed. Graó. Barcelona.
- Platón (370 a.n.e.) *Fedro o de la belleza*

Nov.11

Alguns textos...

En el célebre Fedro de Platón (370 a.n.e.) se cuenta el diálogo que mantuvieron el rey Tamo y Theuth sobre la invención de la escritura. Theuth está exultante por esta novedad que, dice, servirá para aliviar la memoria y ayudar a las dificultades de aprender. El rey lo refuta y dice que la escritura "sólo producirá el olvido, pues les hará descuidar la memoria, y filiándose en ese extraño auxilio, dejarán a los caracteres materiales el cuidado de reproducir sus recuerdos cuando en el espíritu se hayan borrado". Tampoco la escritura, dice el rey, será un buen instrumento de las personas para el conocimiento, "pues cuando hayan aprendido muchas cosas sin maestro, se creerán bastante sabios, no siendo en su mayoría sino unos ignorantes presuntuosos".

"Como no lo hicieron la escritura artesanal ni la imprenta, Internet no corroerá los mecanismos eficaces de pensamiento, ya que las virtudes de la interacción social siguen siendo centrales para comprender."

"El rey Tamus reinaba entonces en todo aquel país, y habitaba la gran ciudad del alto Egipto, que los griegos llaman Tebas egipcia, y que está, bajo la protección del Dios que ellos llaman Ammon. Teut se presentó al rey y le manifestó las artes que había inventado, y le dijo lo conveniente que era extenderlas entre los egipcios. El rey le preguntó de qué utilidad sería cada una de ellas, y Teut le fue explicando en detalle los usos de cada una; y según que las explicaciones le parecían más o menos satisfactorias, Tamus aprobaba o desaprobaba. Dícese que el rey alegó al inventor, en cada uno de los inventos, muchas razones en pro y en contra, que sería largo enumerar. Cuando llegaron a la escritura:

«¡Oh rey!, le dijo Teut, esta invención hará a los [341] egipcios más sabios y servirá a su memoria; he descubierto un remedio contra la dificultad de aprender y retener{33}. —Ingenioso Teut, respondió el rey, el genio que inventa las artes no está en el caso que la sabiduría que aprecia las ventajas y las desventajas que deben resultar de su aplicación. Padre de la escritura y entusiasmado con tu invención, le atribuyes todo lo contrario de sus efectos verdaderos. Ella no producirá sino el olvido en las almas de los que la conozcan, haciéndoles despreciar la memoria; fiados en este auxilio extraño abandonarán a caracteres materiales el cuidado de conservar los recuerdos, cuyo rastro habrá perdido su espíritu. Tú no has encontrado un medio de cultivar la memoria, sino de despertar reminiscencias; y das a tus discípulos la sombra de la ciencia y no la ciencia misma. Porque, cuando vean que pueden aprender muchas cosas sin maestros, se tendrán ya por sabios, y no serán más que ignorantes, en su mayor parte, y falsos sabios insoportables en el comercio de la vida.»

“No es verdad que el Internet sea sólo una herramienta. Es un utensilio que pasa a ser una prolongación de nuestro propio cuerpo, de nuestro propio cerebro, el que, también, de una manera discreta, se va adaptando poco a poco a ese nuevo sistema de informarse y de pensar, renunciando poco a poco a las funciones que este sistema hace por él y, a veces, mejor que él. No es una metáfora poética decir que la "inteligencia artificial" que está a su servicio, soborna y sensualiza a nuestros órganos pensantes, los que se van volviendo, de manera paulatina, dependientes de aquellas herramientas, y, por fin, en sus esclavos. ¿Para qué mantener fresca y activa la memoria si toda ella está almacenada en algo que un programador de sistemas ha llamado "la mejor y más grande biblioteca del mundo"? ¿Y para qué aguzar la atención si pulsando las teclas adecuadas los recuerdos que necesito vienen a mí, resucitados por esas diligentes máquinas?

PIEDRA DE TOQUE. La imparable robotización humana por Internet cambiará la vida cultural y hasta cómo opera nuestro cerebro. Cuanto más inteligente sea nuestro ordenador, más tontos seremos nosotros.”

El dret de l'infant a l'error. Una visió des del món del lleure

Núria Bolet, monitora i mestra

Korczak diu:

Dec molt a les colònies de vacances. És allí que vaig trobar una col·lectivitat d'infants, és allí que vaig aprendre, gràcies només als meus esforços, l'abecedari de la pràctica educativa.

- *... vaig parlar per primera vegada, no als infants, sinó **amb** els infants...*
- *No hi ha ningú que vulgui introduir tantes reformes com els infants, deia Kant*
- *Cal compensar en el temps lliure, l'estrès docent que sovint pateixen els infants*
- *L'acció educativa té dos components bàsics: l'autonomia i la responsabilitat*
- *L'educador ha de fer una autoanàlisi constant*
- *L'infant pot assumir responsabilitats*
- *Hem de permetre a l'infant de fer tot el que vol? No.*
- *L'infant s'ha de contemplar com a protagonista, entès globalment.*
- *L'educador s'ha de preguntar quina és la seva actitud envers l'infant i la societat infantil.*
- *L'infant té dret a ser respectat.*

L'esplai

El componen els Infants, els monitors i les famílies.

A l'esplai es dona molta importància a l'expressió oral i artística

La valoració de les activitats es fa entre tots; es posen les idees en comú i es comparteix tot.

És bàsic tenir present que l'infant s'ha d'anar responsabilitzant progressivament, segons l'edat .

Els campaments són un bon moment per créixer en tots sentits.

Korczak, com hem vist, deia que devia molt a les colònies de vacances, on va trobar una col·lectivitat d'infants, **amb** els quals va parlar, i on va aprendre l'abecedari de la pràctica educativa.

Citava Kant dient que ningú vol introduir tantes reformes com els infants.

Hi va aprendre també que els infants poden assumir responsabilitats, que han de ser els protagonistes de l'acció educativa i que tenen dret al respecte dels adults i tenen dret a equivocar-se.

A Esplac seguim la seva línia: donem responsabilitats als infants, segons l'edat, afavorim l'expressió oral i artística, valorem les activitats entre tots, posem en comú el que fem, aprenem dels errors...